

NU HAR EN MAJORITET SVENSKAR MENTALT GÅTT MED I EU

SÖREN HOLMBERG

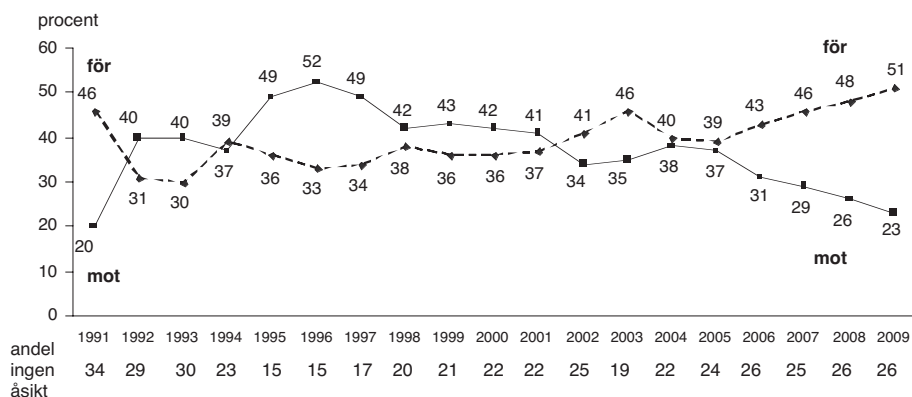
SOM-institutet har mätt svenska folkets inställning till Sveriges medlemskap i EU sedan 1991. Opinionen har varit mycket svängig genom åren. Det började med en klart positiv övervikt 1991 när Sverige lämnade in ansökan om medlemskap. Den nye unionspartnern var populär. Smekmånaden med EU gick dock snabbt över. En positiv opinionsövervikt förvandlades snabbt till en starkt negativ opinionsövervikt efter Maastrichtöverenskommelsen och under intryck av den ekonomiska krisen åren 1992 och 1993. Kampanjen inför folkomröstningen 1994 lyckades tillfälligt svänga över opinionen i positiv riktning och till en nätt ja-seger. Men så snart Sverige formellt hade gått med i unionen 1995 svängde folkopinionen tillbaka till en klar negativ övervikt igen. Riket gick med i EU, men folkmajoriteten stannade mentalt utanför. Och där utanför förblev opinionsövervikten fram till 2002. Först då blev andelen svenskar som var *för* EU-medlemskapet ånyo något fler än andelen som var *emot*. Sedan dess har opinionsstödet för EU-medlemskapet långsamt vuxit från strax över 40 procent upp emot genombrottet 2009 då för första gången en majoritet uppger att de är för det svenska medlemskapet i EU. Resultatet i SOM-undersökningen blev 51 procent för medlemskapet mot 23 procent emot och 26 procent utan åsikt; inget större flertal med andra ord, men dock för första gången ett flertal. En majoritet svenskar har nu femton år efter unionsinträdet följt riket in i EU (se figur 1).

Det ökande opinionsstödet för EU återfinns också i en annan nyare SOM-fråga som inte gäller medlemsproblematiken utan inställningen till EU mer allmänt. Frågan lyder: "Allmänt sett vilken är Din inställning till EU?" med svarsalternativ från mycket eller ganska positiv över varken eller till ganska eller mycket negativ, inklusive det explicita svarsalternativet "ingen uppfattning". I första mätningen 2007 svarar 37 procent mycket eller ganska positiv. I mätningarna 2008 och 2009 stiger den andelen till 40 respektive 41 procent. Andelen som indikerar en negativ inställning till EU är klart lägre, 28 procent både 2007/ 2008 och 27 procent 2009. De obestämda med varken eller-svar är ungefär lika många men har minskat något från 29 procent 2007 till 26 respektive 25 procent 2008 och 2009. Få svarande anger att de inte har någon åsikt – endast 6-7 procent.

Den mer positiva EU-opinionen återfinns inte bara i SOMs undersökningar. Den märks också tydligt i Eurobarometerns och SCB/PSUs studier. I Eurobarometern har inte Sverige längre en av de mest EU-negativa befolkningarna. År 2008 hamnade Sverige för första gången på den övre halvan när det gäller andelen av folket som

tycker EU-medlemskapet är ”en god sak” (plats 12 bland 27 länder). I mätningen hösten 2009 förblir Sverige på övre halvan med placering 13. Och andelen som tycker EU-medlemskapet är en god sak är något högre i Sverige än EU-genomsnittet (57 procent mot 53).

Figur 1 För eller emot det svenska medlemskapet i EU (procent)

Kommentar: Resultaten bygger på SOM-data. Enkätfrågan lyder: "Vilken är Din åsikt om det svenska medlemskapet i EU?" med svarsalternativen: "I huvudsak för det svenska medlemskapet i EU; I huvudsak emot det svenska medlemskapet i EU; Har ingen bestämd åsikt i frågan." Procenten har beräknats bland personer som besvarat enkätfrågan.

Sverige har dock fortfarande en lång väg kvar till de mest EU-entusiastiska länderna som Holland, Luxemburg och Irland där 74-72 procent av befolkningen anser att EU-medlemskapet är en god sak. Vi ligger också efter Danmark som har resultatet 65 procent hösten 2009. Men jämfört med opinionen i Finland och Österrike – två länder som gick in i EU samtidigt som Sverige – är den svenska EU-opinionen klart mer positiv idag. Andelen finnar och österrikare som tycker att EU-medlemskapet är en god sak är endast 51 respektive 42 procent hösten 2009. Minst positiva åsikter om EU finns i Lettland krisåret 2009. Där bedömer endast 23 procent EU-medlemskapet som en god sak. I botten på listan med ett svagt stöd för EU återfinns också Storbritannien på plats 26 med enbart 30 procent som uppfattar medlemskapet i unionen som positivt.

De opinionsmått vi hittills diskuterat är grovt utformade och gjorde för att mäta mer allmänna inställningar. För sina syften fungerar de mycket bra. De ger upphov till analytiskt användbara tidsserier och de ger en uppfattning om svarspersonernas placering på en generell EU-dimension. Men vad de inte mäter är åsikter om olika mer konkreta politiska förslag. Inte heller sätter de saken på sin spets – som

om Sverige skall lämna EU eller inte. Om vi ställer frågor av det skarpa slaget är det färre som avger EU-negativa svar. Det är lättare att säga att man i huvudsak är emot Sveriges medlemskap i EU än att kräva att Sverige bör utträda ur EU. Men skillnaden är inte himlastormande stor.

Andelen svarande i SOM-undersökningen 2009 som tycker det är ett bra förslag att Sverige lämnar EU är 20 procent. Andelen som uppger att de är emot medlemskapet är 23 procent, något fler men inte många fler. Om vi istället ser på andelen svarande som tycker utträdesförslaget är *dåligt* (=positiva till att Sverige stannar i EU) blir resultatet 55 procent att jämföra med 51 procent som i huvudsak är för medlemskapet på den mindre förpliktigande frågan. Båda mätningar ger alltså i allt väsentligt samma resultat. Andelen EU-motståndare är cirka 20-23 procent 2009. EU-anhängarna är på motsvarande sätt cirka 51-55 procent.

Mätt utifrån den tuffare utträdesfrågan har opinionsstödet för EU ökat från 49 procent 2007 över 53 procent 2008 till 55 procent 2009 samtidigt som andelen som vill att Sverige går ut ur EU minskat från 25 procent 2007 och 22 procent 2008 till 20 procent 2009. Opinionsvinden är densamma som vi kunnat konstatera tidigare. EU vinner ökat stöd. En majoritet svenskar är numera inte bara mentalt med i EU. De vill också stanna kvar.

Minskad social och partipolitisk polarisering

Det ökade stödet för EU märks i alla sociala och politiska grupper. Om vi jämför med läget vid tiden för folkomröstningen 1994 har den positiva EU-vinden plus-sat på opinionsstödet för EU i alla viktigare demografiska och socioekonomiska grupper. Det samma gäller för samtliga partiers sympatisörer och för personer med ideologisk placering långt till vänster eller långt till höger. Resultaten i tabell 1 visar opinionsläget hösten 2009 när det gäller om Sverige skall lämna EU eller inte i ett antal sociala och politiska grupper.

Även om den positiva EU-vinden har förskjutit alla resultat i en mer EU-vänlig riktning kan vi fortfarande i de flesta fall känna igen de mönster som gällde på 1990-talet. De grupper som relativt sett var mest EU-negativa respektive mest EU-positiva då tenderar fortfarande att vara relativt sett mest EU-negativa respektive EU-positiva idag. Men i många fall har åsiktsskillnaderna mellan olika grupper minskat. Gamla klyftor finns kvar, men de har blivit mindre.

Idag precis som i folkomröstningen är det män, de äldsta, högutbildade, högre tjänstemän och storstadsbor som är mest för att Sverige förblir medlem i EU. I folkomröstningen 1994 var det samma sociala grupper som uppvisade högst andel ja-röstande (Gilljam och Holmberg 1996).

Partipolitiskt är det FP- och M-sympatisörer som är mest positiva till att Sverige stannar kvar i EU. På den ideologiska vänster-högerskalan är stödet för medlemskapet starkast bland personer som uppfattar sig som klart till höger. Samma partipolitiska och ideologiska grupper röstade också mest ja 1994.

Tabell 1 Svenska folkets åsikter om att lämna eller inte lämna EU (procent)*påstående:* "Sverige bör utträda ur EU"

	bra förslag	varken eller	dåligt förslag	summa procent	antal personer	Andel bra minus andel dålig
samtliga	20	25	55	100	1 513	-35
kvinna	21	29	50	100	766	-29
man	19	21	60	100	747	-41
16 – 29	18	33	49	100	241	-31
30 – 49	19	26	55	100	503	-36
50 – 64	24	24	52	100	407	-28
65 – 85	19	21	60	100	362	-41
lågutbildad	25	32	43	100	298	-18
medellåg	24	28	48	100	476	-24
medelhög	19	23	58	100	330	-39
högutbildad	13	18	69	100	393	-56
arbetarhem	28	34	38	100	637	-10
tjänstemannahem	13	19	68	100	490	-55
högre tj-mannahem	7	11	82	100	123	-75
företagarhem	16	15	69	100	118	-53
jordbrukarhem	16	33	51	100	45	-35
landsbygd	27	28	45	100	274	-18
tätort	24	30	46	100	338	-22
stad	17	23	60	100	687	-43
storstad	14	21	65	100	201	-51
klart vänster	37	24	39	100	140	-2
något vänster	23	25	52	100	374	-29
varken eller	22	36	42	100	419	-20
något höger	13	19	68	100	394	-55
klart höger	10	12	78	100	153	-68
V	40	26	34	100	74	+6
S	23	26	51	100	390	-28
MP	23	30	47	100	155	-24
C	16	33	51	100	64	-35
FP	4	20	76	100	113	-72
KD	24	26	50	100	58	-26
M	9	17	74	100	380	-65
SD	48	26	26	100	58	+22

Kommentar: Resultaten kommer från SOM-studien 2009. Observera att svaret "bra förslag" innebär utträde ur EU medan svaret "dåligt förslag" innebär motstånd mot ett utträde ur EU. Procent har beräknats bland personer som besvarat enkätfrågan.

Svagast opinionsstöd för att Sverige bör förbli en EU-medlem återfinns i dag bland kvinnor, bland de yngsta, bland lågutbildade, bland arbetare och på landsbygden. Vid tiden för folkomröstningen 1994 var det samma sociala grupper som röstade minst ja och mest nej till Sveriges inträde i EU.

På vänster-högerskalan är det i dag precis som 1994 människor längst till vänster som är minst positiva till det svenska EU-medlemskapet. Men i mätningen 2009 är det för första gången en svag övervikt för att Sverige bör förbli EU-medlem även bland personer med ideologisk placering längst ut till vänster. Partipolitiskt är det sympatisörer till Vänsterpartiet men också till Sverigedemokraterna som är minst positiva till att Sverige stannar kvar som unionsmedlem. I båda fallen återfinns fortfarande en opinionsövervikt för att Sverige bör lämna EU.

När det gäller Miljöpartiets anhängare hade opinionen redan 2008 förändrats till en övervikt för att Sverige *inte* bör lämna EU. Resultatet är detsamma 2009. Miljöpartiets ledning och sympatisörer har tillsammans bytt åsikt om det svenska EU-medlemskapet. I SOM-studien 2009 är det 47 procent av MPs sympatisörer som vill att Sverige förblir en EU-medlem mot 23 procent som fortfarande skulle föredra ett utträde. En relativt stor andel om 30 procent tar inte ställning.

En förändringsanalys av hur olika sociala och politiska grupper mer precist har förändrat sina åsikter sedan folkomröstningen 1994 när det gäller om Sverige skall lämna EU eller inte visar att alla undersökta grupper blivit mer positivt inställda till att Sverige förblir en EU-medlem. Analytiskt har vi jämfört andelen ja-röster i olika grupper 1994 med andelen som 2009 tycker det är ett dåligt förslag att Sverige bör utträda ur EU. Mättekniskt har vi i analysen endast tagit med ja- respektive nej-röstare 1994 och personer som svarar antingen bra förslag eller dåligt förslag på frågan om ett eventuellt EU-utträde 2009. Svaret 2009 att utträde är ett bra förslag motsvarar en nej-röst 1994 medan svaret att ett utträde är ett dåligt förslag motsvarar en ja-röst 1994.

Studerat på detta sätt har "ja-sidan/utträde är ett dåligt förslag" förstärkts med +20 procentenheter sedan folkomröstningen – från 53 procent 1994 till 73 procent 2009. Sociala grupper som uppvisar en starkare positiv EU-vind än genomsnittet är främst landsbygdsbor (+22), kvinnor (+23) och ungdom (+28). Bland storstadsbor (+17), män (+16) och 50-plussare (+14) har förändringen i EU-positiv riktning varit mindre. Men eftersom storstadsbor, män och äldre personer sedan gammalt är mer positiva till EU än landsbygdsbor, kvinnor och yngre innebär den starkare EU-positiva vinden på landsbygden och bland kvinnor och unga att stad/lands-, köns- och ålderskillnaderna minskat något när det gäller åsikterna om Sveriges EU-medlemskap.

En motsvarande utjämning av åsiktsskillnader mellan olika grupper kan inte iakttas lika tydligt när det gäller utbildning eller yrke. Den EU-positiva vinden har blåst ungefär lika starkt i de flesta yrkes- eller utbildningsgrupper. Gamla åsiktsklyftor har därmed bevarats om än på en mer EU-positiv nivå. Skillnaden i åsikt om Sveriges EU-medlemskap mellan låg- och högutbildade liksom mellan arbetare och högre

tjänstemän är idag på ungefär samma nivå som 1994. Alla har blivit mer positiva till EU men i likartad takt. Klyftorna har minskat mycket lite.

När det däremot gäller de olika partiernas sympatisörer har gamla åsiktsklyftor minskat mycket drastiskt. Den partipolitiska polariseringen i EU-frågan har blivit påtagligt mindre bland väljarna. Mest har partianhängare som tenderade att rösta nej 1994 förändrat sina åsikter. Tydligast har MP-sympatisörer förskjutit sin inställning i EU-positiv riktning. I folkomröstningen 1994 röstade endast 12 procent av Miljöpartiets sympatisörer ja. År 2009 – bland miljöpartister med en åsikt – tar 67 procent ställning för att Sverige skall vara kvar i EU, en opinionsförskjutning på hela +55 enheter. Motsvarande EU-positiva förändring är också stor bland sympatisörer till Vänsterpartiet (+37) och Centerpartiet (+32).

Åsiktsförändring i EU-vänlig riktning är inte lika dramatisk bland partianhängare som redan 1994 tenderade att vara övervägande för EU-medlemskapet. Bland sympatisörer till Socialdemokraterna (+16), Folkpartiet (+14) och Moderaterna (+2) har EU-stödet ökat, men i mer begränsad omfattning.

Medborgarna betygsätter EU-medlemskapets konsekvenser

Svenska folket har alltså blivit mer positivt till EU. Frågan är varför. Ett sätt att studera vad som kan ligga bakom är att studera hur människor bedömer vad EU betytt på olika samhällsområden. Analysen blir fotad i människors subjektiva medvetande och rationalistiskt kopplad i den meningen att svarspersonernas betyg på EUs *performance* på olika områden kan relateras till den allmänna inställningen till EU. Frågan blir vilka konsekvensbedömningar som förändrats mest över tid och vilka som har starkast samband med åsikterna om EU. I SOM-studierna har vi tillgång till data som möjliggör analyser av detta slag. Sedan slutet av 1990-talet har vi i SOM-undersökningen frågat om EU-medlemskapet inneburit förbättringar eller försämringar för Sverige inom ett femtontal olika samhällsområden. Resultaten av mätningen 2009 och tidsserierna tillbaka till första undersökningen 1997 återfinns i tabellerna 2 och 3.

EU-medlemskapets konsekvenser på elva samhällsområden bedöms 2009. Betyget är övervägande positivt för fyra områden och övervägande negativt för resterande sju. Ett positivt betyg betyder att fler personer uppfattar förbättringar på grund av EU-medlemskapet än försämringar. Om fler ser försämringar snarare än förbättringar har vi ett övervägande negativt betyg. De positiva bedömningarna toppas av möjligheterna att påverka utvecklingen inom EU (38 procent ser förbättringar mot 11 procent som uppfattar försämringar vilket ger en konsekvensbalans på +27), följd av brottsbekämpningen och den militära säkerheten (båda +16) och miljön (+14).

Några av de områden som får ett övervägande negativt betyg har resultat nära balanspunkten där förbättrings- och försämringsbedömningar väger jämt, men med en liten lutning åt det negativa hållet. Det gäller för jämställdheten (-1), selsättningen (-3) och ekonomin (-4). Andra områden har ett tydligare negativt

Tabell 2 Åsikt om EU-medlemskapets konsekvenser inom olika samhällsområden 2009 (procent och konsekvensbalans)

fråga: "Vad anser du att medlemskapet i EU hittills inneburit för Sverige inom följande områden?"

	Stor förbättring	Viss förbättring	Varken förbättring eller försämring	Viss försämring	Stor försämring	Ingen uppfattning	Summa procent	Konsekvens- balans	Antal svar
Möjligheten att påverka utvecklingen i EU	7	31	31	6	5	20	100	+27	1 502
Brottsbekämpningen	3	26	36	8	5	22	100	+16	1 503
Den militära säkerheten	4	23	39	7	4	23	100	+16	1 507
Miljön	2	23	44	9	2	20	100	+14	1 510
Jämställdheten	1	8	57	8	2	24	100	-1	1 503
Sysselsättningen	1	15	44	14	5	21	100	-3	1 500
Ekonomi	2	18	37	18	6	19	100	-4	1 506
Jordbruket	2	18	28	20	8	24	100	-8	1 504
Den sociala tryggheten	1	8	51	13	4	23	100	-8	1 505
Invandrare och flyktingar	1	9	44	14	9	23	100	-13	1 501
Den personliga integriteten på internet	1	5	40	11	8	35	100	-13	1 501

Kommentar: Resultaten kommer från den nationella SOM-undersökningen 2009. Samtliga personer som har besvarat intervjufrågorna ingår i procentbasen. Konsekvensbalansen anger andelen som anser att EU-medlemskapet har inneburit stor eller viss förbättring minus andelen som anser att EU-medlemskapet har inneburit stor eller viss försämring inom respektive område.

betyg som jordbruket (-8), den sociala tryggheten (-8), den personliga integriteten på Internet (-13) och invandrare/flyktingar (-13).

Men det mest intressant är inte de olika betygens nivå utan hur betygen har förändrats. På vilka samhällsområden bedöms EUs inverkan mer positivt idag jämfört med tidigare? Vi jämför konsekvensbedömningarna 2005 med motsvarande bedömningar 2009. För fem år sedan var 39 procent av svenska folket i huvudsak för Sveriges medlemskap i EU. År 2009 är motsvarande andel 51 procent, en uppgång på 12 procentenheter. Frågan är vilka konsekvensbedömningar som har ökat på ett motsvarande positivt sätt under de senaste fem åren. De områdesbedömningar som ökat mest i positiv riktning är våra huvudmisstänkta när det gäller vad som kan ligga bakom den påtagligt positiva EU-vinden i Sverige.

I de flesta fall har bedömningarna blivit mer positiva. Det gäller för nio av de tio områden för vilka vi har tillgång till jämförbara mätresultat. Det enda område där konsekvensbedömningarna är mer negativa idag än 2005 är prisnivån på livsmedel.¹ För övriga nio områden får EU idag ett mer positivt betyg än 2005. Bland dessa har betyget förbättrats mest när det gäller brottbekämpningen (från -8 2005 till +16 2009, en ökning på +24 enheter) och sysselsättningen (från -21 till -3, en ökning på +18 enheter). Andra konsekvensbedömningar som också blivit mer positiva gäller miljön (+13), men också företagens villkor (+13). Något svagare ökning i positiv riktning uppvisar ekonomin (+10), jordbruket och invandrare/flyktingar (båda +9), alkohopolitiken (+6) och högre utbildning/forskning (+5).

Störst betydelse för den tilltagande EU-positivismen tror vi de konsekvensbedömningar har som förändrats mest i positiv riktning. Det betyder att sökluften främst riktas mot områden som brottbekämpningen, sysselsättningen, miljön och företagens villkor. Huvudslutsatsen av analysen skulle då kunna vara att EU-inställningen i Sverige blivit klart mer positiv under de senaste fem åren därför att farhågorna minskat för att brottbekämpningen skulle bli sämre i ett EU-anslutet Sverige, därför att oron minskat för att sysselsättning och ekonomi skulle skadas av medlemskapet och därför att insikten att miljöhoten är globala och bäst hanteras övernationellt inom EU vunnit ökad acceptans.

Ett bedömningsområde som inte finns med på listan är det område som fick bäst betyg av alla 2009. Det gäller möjligheterna att påverka utvecklingen inom EU. Det finns inte med på listan därför att området inte ingick i mätningen 2005. Men om vi istället jämför med 2007 då området fanns med kan vi notera en tydlig positiv ökning i konsekvensbalansen från +19 till +27. Möjligheten att påverka EU är alltså också ett område där svenska folket ger ett mer positivt betyg idag än för några år sedan. Ett föga överraskande resultat kan det hävdas med tanke på att Sverige var EU:s ordförandeland hösten 2009, men dock en mer positiv bedömning som i sin tur kan ha påverkat den allmänna attityden till EU. Logiken skulle vara att om Sverige har mer att säga till om i EU (som under hösten 2009) tycker människor det är bra och blir mer positiva till EU.

Tabell 3 Åsikt om EU-medlemskapets konsekvenser inom olika områden 1997–2009 (konsekvensbalans)

fråga: "Vad anser du att medlemskapet i EU hittills inneburit för Sverige inom följande områden?"

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Möjligheten att påverka i EU	11	6	9	4	4	9	-	-	-	-	19	-	27
Högre utbildning/forskning	-	23	21	22	19	16	-	-	17	18	16	22	-
Företagens villkor*	32	20	17	26	9	13	13	-	6	12	-	19	-
Den militära säkerheten	10	7	0	6	6	11	6	-	-	-	14	-	16
Brottsbekämpningen	-35	-22	-23	-20	-14	-5	-13	-	-8	-2	-	2	16
Miljön	-14	-11	-10	-8	-6	-5	2	-	1	3	14	15	14
Jämställdheten	-9	-8	-3	-5	-7	-6	-	-	-	-	5	1	-1
Sysselsättningen	-19	-15	-2	7	-3	-4	-6	-	-21	-8	14	5	-3
Ekonomi	-20	-19	-8	-4	-15	-16	-9	-	-14	-3	4	-4	-4
Jordbruket	-9	-26	-32	-29	-19	-8	-4	-	-17	-10	-	2	-8
Sociala tryggheten	-28	-19	-16	-19	-15	-15	-	-	-	-	-9	-13	-8
Alkoholpolitiken	-	-	-	-	-	-	-	-	-16	-10	-11	-10	-
Invandrare och flyktingar	-	-	-9	-12	-18	-22	-	-	-22	-18	-16	-18	-13
Personliga integriteten på Internet	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-13
Prisnivån på livsmedel	10	16	15	12	1	-8	-2	-	25	21	6	-16	-
Den nationella självständigheten	-49	-48	-46	-49	-44	-41	-	-	-	-	-37	-	-

Kommentar: Resultaten kommer från de nationella SOM-undersökningarna. Samtliga personer som har besvarat intervjufrågorna (c:a 1 520–1 700 genom åren) ingår i procentbasen. Konsekvensbalansen anger andelen som anser att EU-medlemskapet har inneburit stor eller viss förbättring minus andelen som anser att EU-medlemskapet har inneburit stor eller viss försämring inom respektive område. Året 1997 innehöll enkätfrågan inget explicit ingen uppfattning-alternativ. * Företagens konkurrensmöjligheter 1997–2002

Att det kan ligga någonting i resonemang av detta slag förstärks av det faktum att regeringens insatser under Sveriges ordförandeskap bedöms övervägande positivt i SOM-undersökningen hösten 2009. Vi frågade ”Sverige är ordförandeland för EU under andra halvåret 2009. Hur tycker Du att regeringen hittills har skött det uppdraget?” En majoritet av de tillfrågade har ingen uppfattning (29 procent) eller inget klart betyg (28 procent svarar varken bra eller dåligt). Men bland dem som är villiga att avge ett omdöme är det klart fler som tycker att regeringen skött sig mycket eller ganska bra (37 procent) jämfört med endast 6 procent som svarar ganska eller mycket dåligt.

Den uttalat negativa kritiken mot regeringens ordförandeinsats är alltså mycket begränsad. Beröm är klart vanligare. En betygsättning av detta slag kan knappast ha skadat regeringen eller EU opinionsmässigt. Om något har både regeringen och EU-opinionen snarare tvärtom gynnats. Även om orsak och verkan är svår att särskilja är det ett faktum att bedömningen av regeringens ordförandeinsats har ett positivt samband med inställningen till EU-medlemskapet. Ju bättre man tycker regeringen skött sig desto mer positiv är (blir) man till Sveriges medlemskap i unionen (korrelationen som kan variera mellan -1,00 till +1,00 är +.37). Och som sagt regeringens ordförandeinsats fick klart mer beröm än kritik hösten 2009.²

Ytterligare stöd för att den mer positiva bedömningen av möjligheterna att påverka utvecklingen inom EU kan ha medverkat till det ökade opinionsstödet för unionen är att den bedömningen är en av dem som är starkast kopplade till människors EU-åsikter. Sambandet mellan inställningen till EU-medlemskapet och de olika konsekvensbetygen är allra starkast för ekonomibedömningen ($r=.53$). Men därefter på plats två kommer bedömningen av möjligheterna att påverka EU ($r=.52$); något högre än motsvarande samband 2007 ($r=.48$) när Sverige inte var ordförandeland, vilket skulle kunna tyda på att ordförandeskapet 2009 spelat en viss roll.³

I förra årets analys spekulerade vi i att EU-stödet skulle kunna råka ut för en eventuell negativ opinionseffekt på grund av den ekonomiska krisen, men att en sådan effekt skulle kunna motverkas av det svenska ordförandeskapet. Nu finner vi att konsekvensbedömningen när det gäller ekonomin förblir på samma svagt negativa nivå som 2008 samtidigt som bedömningen av sysselsättningen blivit något mer negativ 2009 jämfört med 2008. Och trots det förstärks det positiva stödet för EU i den svenska opinionen (+ 3 procentenheter jämfört med 2008). En tolkning av denna utveckling skulle kunna vara att ordförandeskapet och den övervägande positiva bedömningen av regeringens insats till en del kompenserade för effekterna av den ekonomiska krisen. Och därmed förstärktes opinionsstödet för EU istället för att falla.

Bill Clintons kampanjledare James Carville brukade säga *It's the economy, stupid* när han ville betona ekonomins betydelse för opinionsutvecklingen. Och när det gäller svenska EU-attityder ligger det mycket i vad Carville sa. Men vad vi lärt oss nu gör att hans utsaga kan utvidgas: *It's also ordförandeskapet, stupid*.

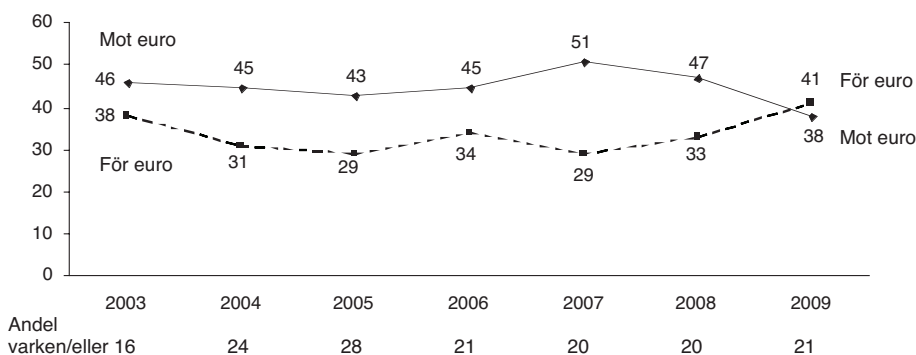
Närmare EU – euro, försvar och utrikespolitik

EU som politisk konfliktdimension omspannar numera inte bara den gamla frågan om medlemskapets vara eller inte vara. Dimensionen omfattar idag många fler frågor, som dock alla mer eller mindre tydligt har att göra med graden av integration och överstatlighet inom unionen. Ytterpunkterna på dimensionen skulle kunna avgränsas som å ena sidan EUs upplösning och på den andra en fullt utvecklad förbundsstat – ett Europas förenta stater.

I SOM-studien 2009 har vi - förutom de tre frågor som redan berörts och som handlar om medlemskapet och om en mer allmän EU-inställning – tagit med ytterligare tre mer konkreta EU-frågor. De gäller euron, Sveriges deltagande i försvarssamarbetet i EU och om Sverige i ökad utsträckning bör samordna sin utrikespolitik med övriga EU-stater. Alla tre frågorna hänger åsiktssamtidigt samman med EU-dimensionen och med varandra. Åsiktssambanden är relativt höga med interkorrelationer på mellan +.38 till +.51. Var och en av frågorna uppvisar också ett klart åsiktssamband med frågan om den allmänna inställningen till EU. Korrelationerna varierar mellan +.45 till +.54. Motsvarande korrelationer med frågan om medlemskapet ligger på samma nivå.

Sambanden betyder att personer som tenderar att vara allmänt positiva till EU och till det svenska medlemskapet i unionen också tenderar att vara för att införa euro som valuta i Sverige, och hyser åsikterna att Sverige bör delta i EUs försvarssamarbete och i ökad utsträckning samordna sin utrikespolitik med övriga EU-stater.

Figur 2 Euro-opinionen i Sverige efter folkomröstningen (procent)

Kommentar: Resultaten kommer från SOM-undersökningarna. Procent har beräknats bland personer som besvarat enkätfrågorna. Åren 2003 – 2005 var frågan "Sverige bör bli medlem i EMU?" och 2006 – 2009 "Sverige bör införa euro som valuta?". Svarsalternativen har genomgående varit: "mycket bra förslag, ganska bra förslag, varken bra eller åligt förslag, ganska dåligt förslag, mycket dåligt förslag". I figuren har mycket/ganska bra förslag definierats som för euro medan mycket/ganska dåligt förslag klassificerats som mot euro.

Den positiva EU-opinionen hösten 2009 märks också tydligt när det gäller euron. Andelen svenskar som tycker det är ett bra förslag att införa euron som valuta i Sverige ökar från 33 procent 2008 till 41 procent 2009. Samtidigt minskar andelen som *inte* vill ha euron från 47 procent till 38. Resultaten pekar på en svag opinionsövertikt för euron för första gången sedan folkomröstningen 2003 (se figur 2).

Den svaga kronan och den ekonomiska krisen hösten 2009 är de hetaste orsakskandidaterna bakom den tydliga opinionsförskjutningen. En dylik tolkning stärks av att en senare Sifo-mätning under vårvintern 2010 - när kronan stärkts och euroområdet fått sin greklandskris - visar på en återgång igen till en klar övertikt för att Sverige *inte* skall gå över till euron som valuta.⁴ Ekonomin spelade en stor roll för röstningen i folkomröstningen 2003 (Oscarsson och Holmberg 2004). Uppenbarligen spelar ekonomins utveckling fortfarande en stor roll för svenska folkets inställning till euron. *It's the economy, stupid*, frestas man utbrista.

Partipolitiskt är det bara två partiers sympatisörer som hösten 2009 uppvisar en opinionsövertikt för att införa euron i Sverige. Det är M- respektive FP-sympatisörer. Övriga partiers anhängare lutar mer åt den motsatta åsikten att *inte* införa euron. Mest negativa till euron är sympatisörer till Vänsterpartiet och Feministiskt Initiativ.⁵

När det gäller Sveriges deltagande i försvarssamarbetet inom EU har den EU-positiva vinden inte satt några avtryck. En sedan flera år klar övertikt för att Sverige skall delta i EUs försvarssamarbete förblir orubbad 2009, men den förstärks inte. Andelen svenskar som tycker att det är ett bra förslag att Sverige bör delta i försvarssamarbetet inom EU har varierat mellan 37 till 45 procent sedan 2005 när frågan ställdes för första gången i en SOM-undersökning. År 2008 var resultatet 45 procent och 2009 42 procent. I första mätningen 2005 var utfallet 43 procent. På den negativa sidan har andelen som tycker försvarssamarbetet är något dåligt pendlat mellan 20 till 24 procent. I mätningen 2009 är resultatet 20 procent. Opinionsövertikten för att Sverige bör delta i försvarssamarbetet har genom åren rört sig mellan +13 till +23 procentenheter, en tydlig övertikt med andra ord.⁶

Om vi ser på vad de olika partiernas väljare tycker visar det sig att det bara är tre partiers sympatisörer som har en opinionsövertikt *mot* att Sverige deltar i EUs försvarssamarbete. De partierna är Vänsterpartiet, Miljöpartiet och Feministiskt Initiativ. Mest positiva till Sveriges deltagande i EUs försvarsansträngningar är sympatisörer till Folkpartiet och Moderaterna.⁷

Ett försvarssamarbete som formellt inte har att göra med EU är Sveriges deltagande i FN:s militär insats i Afghanistan. Det är ett deltagande som har blivit mindre populärt 2009 jämfört med 2007 då SOM mätte opinionen första gången. År 2007, i början av det svenska deltagandet, var det enbart en minoritet om 24 procent som tyckte det var ett bra förslag att avbryta Sveriges deltagande i FN:s militära insats i Afghanistan. Något fler tyckte tvärtom att ett avbrytande av deltagandet var ett dåligt förslag (26 procent). De flesta hade ingen uppfattning (27 procent) eller svarade varken bra eller dåligt (23 procent).

I undersökningen 2009 har den tidigare svaga opinionsövertikten för det svenska deltagandet i FN-operationen i Afghanistan förbytt i en opinionsövertikt mot deltagandet. Hösten 2009 är det fortfarande en minoritet – men en större minoritet – som vill avbryta deltagandet (35 procent).⁸ Andelen som vill ha en fortsatt svensk militär närvaro i Afghanistan är 27 procent ungefär samma andel som 2007. Det som minskat är andelen utan åsikt som har gått ned till 17 procent samtidigt som andelen varken eller-svar minskat till 21 procent. Afghanistanfrågan har politiserats, fler tar ställning även om det fortfarande är många som är obestämde.

Partipolitiskt är Alliansens väljare mer splittrade än de rödgrönas. Bland V-, S- och MP-sympatisörer är opinionsövertikten i samtliga fall för att Sverige avbryter deltagandet i FN:s insats i Afghanistan. Bland de borgerliga är sympatisörer till Centerpartiet och Kristdemokraterna på samma sätt övervägande för att deltagandet avbryts medan FP- och M-sympatisörer tvärtom till övervägande delen är emot att deltagandet avbryts.

Bland de nya utmanarpartierna återfinns en opinionsövertikt för ett avbrytande bland såväl SD- och PP-anhängare som bland sympatisörer till FI. Men det är viktigt att tillägga att alla väljargrupper, bortsett från vänsterpartisterna, är mycket splittrade i frågan.⁹ Och många väljare i alla partier har inte tagit någon klar ställning.

En annan utrikesfråga som också likt Sveriges deltagande i Afghanistankriget splittrar de flesta partiers väljargrupper och där många människor inte tagit ställning är frågan om Sverige i ökad utsträckning bör samordna sin utrikespolitik med övriga EU-stater. En potentiellt känslig fråga för många med tanke på Sveriges långa historia som ett neutralt och alliansfritt land.

I SOM-mätningen 2009 tycker 31 procent att en ökad samordning av utrikespolitiken med övriga EU-stater är ett bra förslag. Andelen som tycker att det är ett dåligt förslag är 21 procent. Det finns alltså en viss opinionsövertikt för en ökad utrikespolitisk samordning. Andelen personer utan åsikt (18 procent) eller utan en bestämd uppfattning är dock betydande (30 procent svarar varken bra eller dåligt). Resultatet med cirka halva befolkningen som har en åsikt och andra halvan som inte har någon visar att frågan är föga politiserad och inte står högt på väljarnas dagordning. Men så brukar det å andra sidan oftast vara med utrikesfrågor i svensk politik (Bjereld och Demker 1995).

Frågans svagt utvecklade partipolitiska opinionsmönster känns dock igen. Det är de mest EU-positiva partiernas väljare som är mest för att Sverige ökar den utrikespolitiska samordningen med EU. Bland FP- och M-sympatisörer tycker 43 respektive 49 procent att en ökad samordning är bra. Endast 18 respektive 13 procent tycker det är dåligt. Mest kritiska till en utrikespolitisk samordning är anhängare till Vänsterpartiet och Miljöpartiet. Bland V- och MP-sympatisörer är endast 13 respektive 18 procent positiva till att Sverige i ökad utsträckning samordnar sin utrikespolitik med EU. Klart fler är negativa, 45 procent bland vänsterpartisterna och 33 procent bland miljöpartisterna.¹⁰

Sammanfattningen blir att i tre stridsfrågor som har att göra med graden av samordning och integration inom EU har opinionen 2009 blivit mer EU-positiv i en (euron) och oförändrad i en annan (försvarssamarbete). I den tredje frågan har vi inte tillgång till några tidigare mätningar. Vi vet alltså inte om svenska folket blivit mer eller mindre positiva till en utökad samordning av utrikespolitiken med övriga EU-länder.

I samtliga tre frågor finns en viss opinionsövertikt för den EU-förstärkande sidan. Svenska folket 2009 är mer för euron än emot, mer för ett försvarssamarbete med EU än emot och mer för en ökad utrikespolitiskt samordning än emot. I inget fall talar vi om några majoritetsopinioner. Men i samtliga fall lutar det alltså snarare åt mer EU än åt mindre EU. Det faktum att en majoritet svenskar mentalt gått med i EU börjar märkas även i mer konkreta frågor. I de tre frågor vi studerat är det fler svenskar som önskar ett fördjupat samarbete med EU än som *inte* vill fördjupa samarbetet med EU.

Svenska folket har helt klart förflyttat sig i mer EU-positiv riktning på EU-dimensionen. Färdriktningen nu är snarare mer EU än mindre EU.

Det våras för EU i Sverige

Kungariket Sverige gick med i Europeiska unionen vid årsskiftet 1995. Nu först femton år senare har en majoritet av svenska folket mentalt följt riket in i EU. I SOM-undersökningen är 51 procent av de svarande i huvudsak för medlemskapet. Det är första gången en majoritet är positiva till EU-medlemskapet sedan SOM började mäta i början av 1990-talet. Att majoriteten har varit senkommen betyder dock inte att EU-motståndarna haft en opinionsövertikt på senare år. Det har de inte haft. Sedan 2002 har tvärtom fler svenskar i huvudsak varit för EU-medlemskapet än som i huvudsak varit emot. Men majoritetsstatus uppnår inte EU-anhängarna förrän hösten 2009.

Analysen har visat att människors bedömningar av hur EU-medlemskapet påverkar bland annat brottsbekämpningen, miljöarbetet, sysselsättningen och den högre utbildningen/forskningen är viktiga faktorer bakom hur EU-åsikterna förändras. På dessa områden gör svenska folket klart mer positiva bedömningar av EU:s inverkan än för fem år sedan. Och just 2009 kan också det svenska ordförandeskapet för EU ha spelat in och stärkt den positiva opinionen. Regeringen insatser som EU-ordförande för ett övervägande positivt betyg av svenska folket.

En specialanalys av tre mer konkreta EU-frågor – euron som valuta, försvarssamarbetet inom EU och en utökad utrikespolitisk samordning med övriga EU-länder – visar att i alla tre fall finns det en opinionsövertikt för ett fördjupat samarbete med unionen. Hösten 2009 är fler svenskar för att införa euron än emot, fler är för ett försvarssamarbete med EU än emot och fler är för en ökad samordning av utrikespolitiken med övriga länder i unionen.

Opinionsvintern är över för EU i Sverige. Den framtida kampen i EU-frågor kommer att utkämpas på mer EU-vänlig mark nu när unionen är accepterad. Kommande strider kommer inte att gälla medlemskapet utan EU:s politik och hur mycket EU vi vill ha. Kampen kommer att stå mellan dem som vill ha ett EU med ett fördjupat men i huvudsak enbart mellanstatligt samarbete och dem som vill gå vidare och bilda ett Europas förenta stater. Fortsatt debatt med andra ord men på nya områden. *La lutte continue*, som man säger på det mindre av de två stora EU-språken.

Noter

- ¹ Frågan om prisnivån på livsmedel ingick inte i SOM-studien 2009, men väl i studien 2008.
- ² Resultaten för frågan om hur regeringens ordförandeinsats bedöms är i huvudsak stabila under hela hösten 2009. Antalet svarande i SOM-undersökningen är få mot slutet av hösten och svarsurvalen är inte statistiskt slumpmässiga men så här ser utfallet ut: Andel bra/dåligt-svar är 39 procent mot 7 i september (531 svarande), 37/5 i oktober (767), 31/4 i november (126), 36/8 i december (64) och 45/8 i januari (64).
- ³ En annan "ekonomisk" bedömning, den om sysselsättningen, kom på plats tre med en korrelation på .47. Svagast samband med EU-åsikten har bedömningarna av konsekvenserna när det gäller jämställdheten (.26) och den personliga integriteten på Internet (.28).
- ⁴ Sifo frågade 22-25 februari hur man skulle rösta i en folkomröstning om euron. Nej svarade 50 procent, ja 39 procent medan 11 procent var tveksamma. En klar nej-övertvikt med andra ord. En Demoskopmätning i början av april visade på ett ännu tydligare utslag med 55 procent för nej till euron och 37 procent för ja.
- ⁵ Påståendefrågan löd: "Sverige bör införa euro som valuta". Andelen som tyckte det förslaget var bra respektive dåligt är följande för de olika partiernas sympatisörer 2009: V (17 procent bra mot 59 procent dåligt), S (34 bra mot 47 dåligt), MP (31 bra mot 41 dåligt), C (33 bra mot 42 dåligt), FP (63 bra mot 20 dåligt), KD (28 bra mot 52 dåligt), M (60 bra mot 23 dåligt), SD (36 bra mot 46 dåligt), FI (18 bra mot 59 dåligt) och PP (27 bra mot 52 dåligt).
- ⁶ Resultaten sedan 2005 har varit: 2005 bra 43 procent, varken eller 35 procent, dåligt 22 procent; 2006 bra 40, varken eller 36, dåligt 24; 2007 bra 37, varken eller 39, dåligt 24; 2008 bra 45, varken eller 33, dåligt 22; 2009 bra 42 procent, varken eller 33, dåligt 20.
- ⁷ Resultaten 2009 för de olika partiernas sympatisörer ser ut på följande sätt: V (bra att Sverige deltar i försvarssamarbetet inom EU 18 procent, dåligt 42 pro-

cent), S (bra 37, dåligt 19), MP (bra 27, dåligt 33), C (bra 41, dåligt 20), FP (bra 65, dåligt 10), KD (bra 42, dåligt 35), M (bra 59, dåligt 10), SD (bra 38, dåligt 21), FI (bra 32, dåligt 45) och PP (bra 35, dåligt 25).

- ⁸ I februari 2010 efter det att två svenska soldater dödats i Afghanistan visar en mätning av Synovate att opinionen svängde kraftigt över till att stödja den svenska militära insatsen i Afghanistan.
- ⁹ Resultaten för de olika partiernas sympatisörer är som följer i SOM-studien 2009: V (bra förslag att "Avbryta Sveriges deltagande i FN:s militära insats i Afghanistan" 59 procent, dåligt förslag 11 procent), S (bra 37, dåligt 21), MP (bra 42, dåligt 22), C (bra 29, dåligt 23), FP (bra 23, dåligt 48), KD (bra 36, dåligt 22), M (bra 28, dåligt 38), SD (bra 42, dåligt 28), FI (bra 52, dåligt 24) och PP (bra 36, dåligt 23).
- ¹⁰ Resultaten för samtliga partiers väljargrupper är som följer: V (bra med ökad utrikespolitisk samordning med övriga EU-länder 13 procent, dåligt 45 procent), S (bra 29, dåligt 19), MP (bra 18, dåligt 33), C (bra 27, dåligt 16), FP (bra 43, dåligt 18), KD (bra 29, dåligt 26), M (bra 49, dåligt 13), SD (bra 22, dåligt 22), Fi (bra 38, dåligt 29) och PP (bra 17, dåligt 23).

Referenser

- Bjereld, Ulf och Demker, Marie (1995), *Utrikespolitiken som slagfält*, Stockholm: Nerenius & Santerus Förlag.
- Gilljam, Mikael och Holmberg, Sören (1996), *Ett knappt ja till EU. Väljarna och folkomröstningen 1994*. Stockholm: Norstedts Juridik.